

Συνταγματικό Δίκαιο

Ενότητα 10. Εγγυήσεις τήρησης και προστασίας του Συντάγματος

Λίνα Παπαδοπούλου, Αν. Καθηγήτρια Συνταγματικού Δικαίου
Τμήμα Νομικής Σχολής ΑΠΘ

Άδειες Χρήσης

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό υπόκειται σε άδειες χρήσης Creative Commons.
- Για εκπαιδευτικό υλικό, όπως εικόνες, που υπόκειται σε άλλου τύπου άδειας χρήσης, η άδεια χρήσης αναφέρεται ρητώς.

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στα πλαίσια του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης» έχει χρηματοδοτήσει μόνο την αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

ΑΝΟΙΚΤΑ
ΑΚΑΔΗΜΑΙΚΑ
ΜΑΘΗΜΑΤΑ

Εγγυήσεις τήρησης και προστασίας του Συντάγματος

Περιεχόμενα

- Κατηγορίες και είδη εγγυήσεων.
- Οι γενικές εγγυήσεις και
- Οι ειδικές εγγυήσεις τήρησης του Συντάγματος.
- Ο όρκος των βουλευτών και του Προέδρου της Δημοκρατίας.
- Οι δικαστές.
- Δικαστικός έλεγχος συνταγματικότητας των νόμων.
- Το δικαίωμα αντίστασης.

Σκοποί ενότητας

- Να καταγραφούν οι διαφορετικές εγγυήσεις, γενικές και ειδικές, προληπτικές και κατασταλτικές που μπορούν να βοηθήσουν στην τήρηση και προστασία του Σ.
- Να αισθανθούν οι φοιτητές και οι φοιτήτριες ότι ο σεβασμός του Συντάγματος βρίσκεται στα χέρια τόσο των πολιτειακών και συνταγματικών οργάνων όσο και σε εκείνα των πολιτών.
- Να γίνει κατανοητή η πολύπτυχη προστασία του Συντάγματος.
- Να διαφανεί ότι σε τελική ανάλυση ο μόνος ικανός να διαφυλάξει την τήρηση και την προστασία του Σ είναι ο ίδιος ο λαός, οι Έλληνες πολίτες και οι Ελληνίδες πολίτιδες.

Τήρηση και προστασία του Συντάγματος

Τήρηση:

- Αναφέρεται στη λειτουργία του πολιτεύματος και
- ενδιαφέρεται για την καθημερινή εφαρμογή του Συντάγματος.
- Αποβλέπει στην αποτροπή επί μέρους παραβιάσεων των συνταγματικών κανόνων από τους ασκούντες την κρατική εξουσία.
- Όλα τα πολιτειακά όργανα και
- όλοι οι εκάστοτε φορείς της εξουσίας και εφαρμοστές του Συντάγματος.

Προστασία:

- Αφορά:
 - την ύπαρξη ή τα θεμέλια του Συντάγματος.
 - το Σύνταγμα συνολικά ως πολίτευμα.
- Ο λαός αναλαμβάνει να υπερασπιστεί το συνταγματικό πολίτευμα,
- σε εξαιρετικές καταστάσεις,
- ιδίως όταν επιχειρείται να καταλυθεί το Σύνταγμα,
- από δυνάμεις που απειλούν την υπόσταση και επιδιώκουν την κατάλυσή του.

Εγγυήσεις τήρησης του Συντάγματος

- Οι συνταγματικοί κανόνες έχουν, μεταξύ των άλλων,
- ως γνώρισμά τους την απουσία άμεσων και ειδικών κυρώσεων,
- σε περίπτωση παραβίασής τους.
- Την έλλειψη αυτή επιδιώκουν να καλύψουν οι γενικές και ειδικές εγγυήσεις τηρήσεώς τους.

Εγγυήσεις τήρησης του Σ: Έννοια

1. «κυρώσεις»
2. με την ευρεία του όρου έννοια,
3. που τίθενται από το Σύνταγμα και
4. αποβλέπουν στην *περιστολή της κρατικής εξουσίας* και
5. στη διασφάλιση της συμμόρφωσης των κρατικών οργάνων προς τις διατάξεις του.
6. Την τήρηση πάντως του Συντάγματος εξυπηρετούν:
 - i. το σύνολο των θεσμών και των διαδικασιών που οργανώνουν την άσκηση των εξουσιών και
 - ii. προβλέπουν τη λήψη των αποφάσεων των συνταγματικών οργάνων,
 - iii. μέσα από τη *σύμπραξη, την αλληλεξάρτηση και την αλληλοεπίδραση των εξουσιών εξασφαλίζεται ο αμοιβαίος έλεγχός τους και ο εξαναγκασμός τους σε συμμόρφωση προς τις συνταγματικές επιταγές.*

(Μάνεσης, Αι Εγγυήσεις , τόμ. II, 11-12)

Α. Διακρίσεις

☐ Προληπτικές:

- ☐ Όταν με τις εγγυήσεις σκοπείται:
- ☐ η παρεμπόδιση και αποτροπή
- ☐ αντισυνταγματικής συμπεριφοράς.

☐ Κατασταλτικές:

- ☐ όταν επιδιώκεται η επανόρθωση και
- ☐ αποκατάσταση της συνταγματικής τάξης που παραβιάστηκε,
- ☐ έστω και σε ορισμένα σημεία,
- ☐ με την περιστολή,
- ☐ την αδρανοποίηση ή
- ☐ και την άρση της αντισυνταγματικής συμπεριφοράς.

Β. Διακρίσεις

❖ Γενικές:

- ❖ Η διάκριση των εξουσιών.
- ❖ Η δημοσιότητα των αποφάσεων και ενεργειών των κρατικών οργάνων.
- ❖ Η ευθύνη των δημοσίων Αρχών.

❖ Ειδικές:

- ❖ Όρκος βουλευτών και ΠτΔ.
- ❖ Δικαστήρια.
 - ❖ Συνταγματική δικαιοσύνη.
- ❖ Δικαίωμα αντίστασης.

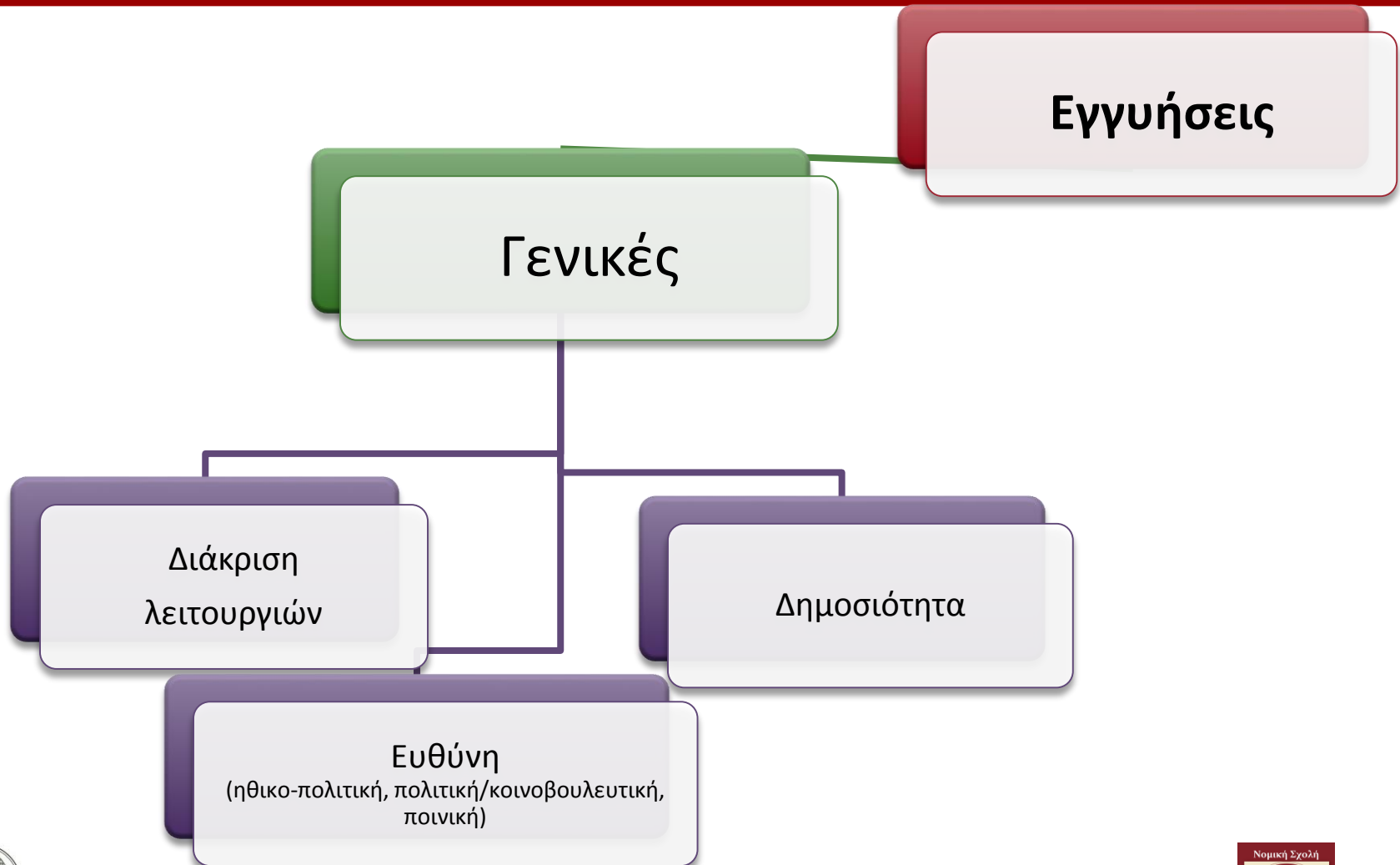
ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Γενικές εγγυήσεις τήρησης

Εγγυήσεις τήρησης του Συντάγματος

Γενικές

Γενικές εγγυήσεις τήρησης Σ:

(1) διάκριση λειτουργιών

- Ως συνθήκη πραγμάτωσης της λαϊκής κυριαρχίας ή
- εγγύηση τήρησης του Συντάγματος:
 - περιορισμός της παντοδυναμίας και ο έλεγχος της κρατικής αυθαιρεσίας
 - κυρίως δια μέσου της οριοθέτησης και υποταγής της δράσης τους
 - στην αρχή της νομιμότητας και
 - της υπεροχής του νόμου έναντι όλων των άλλων κρατικών πράξεων.
- Υπεροχή της βούλησης της συντακτικής εξουσίας του λαού,
 - απέναντι σε κάθε άλλη βούληση των οργάνων του κράτους.

Γενικές εγγυήσεις τήρησης Σ:

(2) δημοσιότητα

1. Οι δημόσιες αρχές να ενεργούν πάντα δημόσια και όχι μυστικά ή κρυφά.
2. Να λαμβάνουν τις αποφάσεις τους και να ενεργούν υπό το φως της ημέρας,
3. υπό το άγρυπνο βλέμμα του λαού και
4. υπό τον διαρκή έλεγχο της κοινής γνώμης.

(Ν.Ι. ΣΑΡΙΠΟΛΟΥ, ΠραγΣυντΔικ. (1851), σ. 106-107)

Σήμερα:

- δημοσιότητα συνεδριάσεων Βουλής, www.hellenicparliament.gr – κανάλι Βουλής.
- Διαβούλευση νομοσχεδίων.
- Διαύγεια.

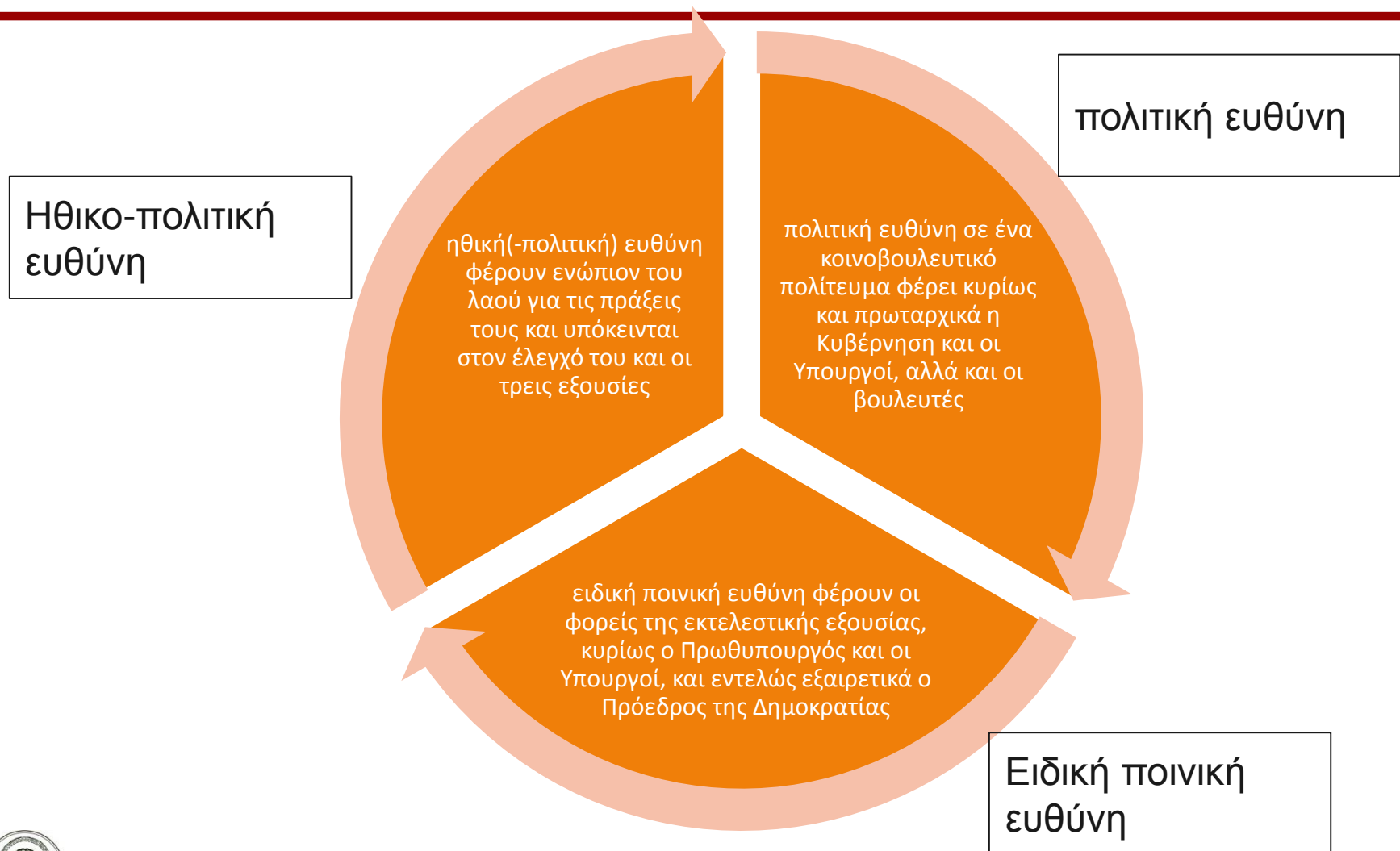
Γενικές εγγυήσεις τήρησης Σ:

(3) ευθύνη δημοσίων αρχών

1. *«τελευταία δε, αλλά και η πασών των πολιτικών εγγυήσεων κορωνίς, εστίν η ευθύνη των αρχών» (Ν.Ι. ΣΑΡΙΠΟΛΟΣ, 1874).*
2. Η ευθύνη των αρχών εμφανίζεται με τρεις όψεις:
3. *ηθική, πολιτική και ποινική:*
 - i. ηθική(-πολιτική) ευθύνη φέρουν ενώπιον του λαού για τις πράξεις τους και υπόκεινται στον έλεγχό του και οι τρεις εξουσίες.
 - ii. πολιτική ευθύνη σε ένα κοινοβουλευτικό πολίτευμα φέρει κυρίως και πρωταρχικά η Κυβέρνηση και οι Υπουργοί, αλλά και οι βουλευτές.
 - iii. ειδική ποινική ευθύνη φέρουν οι φορείς της εκτελεστικής εξουσίας, κυρίως ο Πρωθυπουργός και οι Υπουργοί, και εντελώς εξαιρετικά ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας.

Ευθύνη δημοσίων αρχών

Ευθύνη υπάρχει εκεί που υπάρχει εξουσία

Κυβέρνηση (Πρωθυπουργός και Υπουργοί):

- ❑ Υπέρτατο δημόσιο λειτούργημα:
- ❑ ά 84Σ: καθορίζουν γενική πολιτική της χώρας.
- ❑ Φέρουν στο έπακρον την τριπλή ευθύνη: ηθική, πολιτική και ποινική.

Πρόεδρος της Δημοκρατίας:

- ❑ Στερείται αποφασιστικών αρμοδιοτήτων, σε ό, τι αφορά την άσκηση γενικής πολιτικής. Δεν φέρει πολιτική ευθύνη αποφάσεων που λαμβάνουν τα κρατικά όργανα: ά 35 παρ. 1Σ «*καμία πράξη του Προέδρου της Δημοκρατίας δεν ισχύει ούτε εκτελείται χωρίς την προσυπογραφή του αρμοδίου Υπουργού, ο οποίος με μόνη την υπογραφή του γίνεται υπεύθυνος*».

και περιορισμένη ποινική ευθύνη: «*δεν ευθύνεται οπωσδήποτε για πράξεις που έχει ενεργήσει κατά την ενάσκηση των καθηκόντων του, παρά μόνο για εσχάτη προδοσία ή παραβίαση, με πρόθεση, του Συντάγματος.*»

Ευθύνη υπουργών

Κάθε πολίτης δικαιούται να κρίνει, να επικρίνει και να κατακρίνει – δημόσια, προφορικά και εγγράφως ή διά του τύπου– κάθε δημόσιο λειτουργό και βεβαίως κατά πρώτο και κύριο λόγο τους Υπουργούς, κάνοντας χρήση του ατομικού και πολιτικού του δικαιώματος που κατοχυρώνεται στο άρθρο 14Σ και διασφαλίζει την ελευθερία του λόγου και του τύπου.

Ηθικο-
πολιτική

Ενώπιον της Βουλής, την εμπιστοσύνη της οποίας πρέπει να απολαμβάνουν διαρκώς κατά το άρθρο 84Σ και οφείλουν να λογοδοτούν ενώπιόν της, απαντώντας σε ερωτήσεις και επερωτήσεις των βουλευτών κάθε φορά που χρειάζεται.

Πολιτική /
κοινοβουλευτική

Διώκονται με ειδική διαδικασία μόνον από τη Βουλή, που ασκεί στο θέμα αυτό αποκλειστική αρμοδιότητα, και δικάζονται ενώπιον Ανωτάτου Ειδικού Δικαστηρίου για «ποινικά αδικήματα που τέλεσαν κατά την ενάσκηση των καθηκόντων τους», σύμφωνα με το άρθρο 86 του ισχύοντος Συντάγματος.

Ποινική

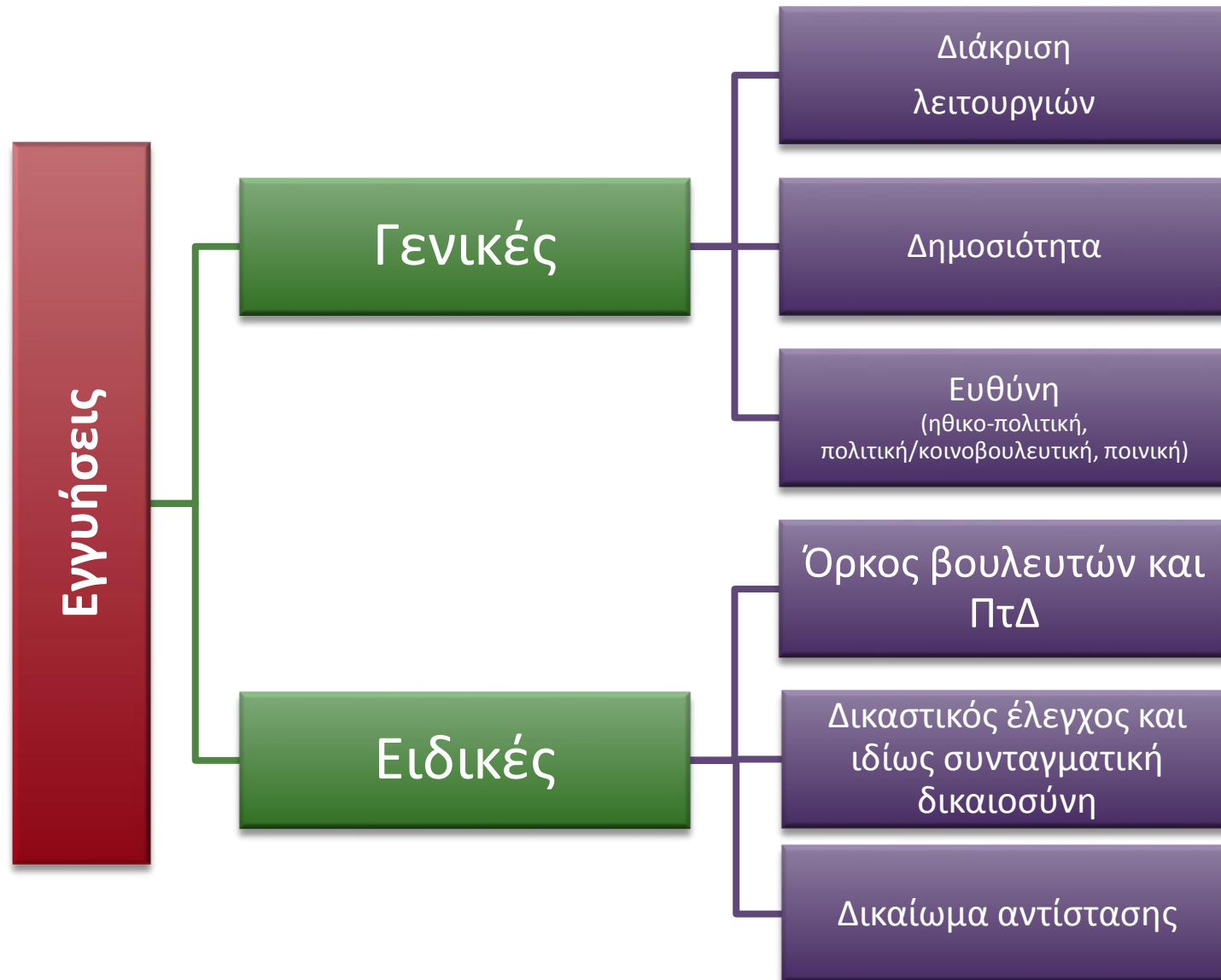

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Ειδικές εγγυήσεις τήρησης και προστασίας

Εγγυήσεις τήρησης και προστασίας: Γενικές και ειδικές

Ο όρκος των βουλευτών και του ΠτΔ

1. Συμβολικού χαρακτήρα διατάξεις.
2. Καθιερώνουν την μετά όρκου δήλωση συνταγματικής νομιμοφροσύνης των βουλευτών και του Προέδρου της Δημοκρατίας.
3. Οι βουλευτές ορκίζονται να είναι *«πιστοί στην Πατρίδα και το δημοκρατικό πολίτευμα και να υπακούουν στο Σύνταγμα και τους νόμους»* (άρθρο 59Σ).
4. Ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας ορκίζεται να *«φυλάσσει το Σύνταγμα και τους νόμους και να μεριμνά για την πιστή τήρησή τους»* (άρθρο 33 παρ. 2Σ).
5. Με τον όρκο αναγνωρίζεται δημόσια το καθήκον συμμόρφωσης των ορκοδοτούντων προς τις θεμελιακές επιλογές του συντακτικού νομοθέτη.

Η συνταγματική δικαιοσύνη

ως ειδική κατασταλτική εγγύηση

τήρησης του Σ

- Η πρώτη λογική θεμελίωση του δικαστικού ελέγχου της συνταγματικότητας των νόμων βρίσκεται στον αυστηρό χαρακτήρα του Συντάγματος.
- αντιμετωπίστηκε εξ αρχής από την ελληνική συνταγματική θεωρία και νομολογία, μαζί με το δικαίωμα αντίστασης, ως
 - ✓ θεμελιώδους σημασίας
 - ✓ κατασταλτική
 - ✓ εγγύηση τήρησης του Συντάγματος
 - ✓ και προστασίας του φιλελεύθερου και δημοκρατικού χαρακτήρα του πολιτεύματος.

Οι δικαστές ως φύλακες του Σ

- **ά 87 παρ. 2Σ:**
- «οι δικαστές δεν υποχρεούνται να συμμορφώνονται με διατάξεις που έχουν τεθεί κατά **κατάλυση** του Συντάγματος».
- Όπως και το δικαίωμα αντίστασης των πολιτών (ά 120 παρ. 4Σ).
- ενεργοποιούνται μόνον αν πρόκειται για «κατάλυση»
- και όχι για απλή «παραβίαση» του Συντάγματος.
- Αφορούν και οι δύο την προστασία του Συντάγματος ή του Πολιτεύματος και όχι την απλή τήρησή του.

- Δικαστικός έλεγχος συνταγματικότητας των νόμων (ά 93 παρ 4 Σ).
- Ο πρωταρχικός λόγος:
 - ανάγκη υπεράσπισης του Συντάγματος και
 - διασφάλισης της τήρησης των διατάξεών του.
- Συνταγματική δικαιοσύνη:
 - άλλοτε ως κατασταλτική
 - και άλλοτε ως, ή και ως, προληπτική.

☐ εγγύηση προστασίας του Σ.

☐ εγγύηση τήρησης του Σ.

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Ειδικές εγγυήσεις τήρησης και προστασίας **Δικαίωμα αντίστασης**

Ειδική και έσχατη εγγύηση προστασίας: Ά 120 Σ (ακροτελεύτια διάταξη)

1. Το Σύνταγμα αυτό, που ψηφίστηκε από την Ε' Αναθεωρητική Βουλή των Ελλήνων, υπογράφεται από τον Πρόεδρό της, δημοσιεύεται από τον προσωρινό Πρόεδρο της Δημοκρατίας στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, με διάταγμα που προσυπογράφεται από το Υπουργικό Συμβούλιο και αρχίζει να ισχύει από τις ένδεκα Ιουνίου 1975.
2. Ο σεβασμός στο Σύνταγμα και τους νόμους που συμφωνούν με αυτό και η αφοσίωση στην Πατρίδα και τη Δημοκρατία αποτελούν θεμελιώδη υποχρέωση όλων των Ελλήνων.
3. Ο **σφετερισμός**, με οποιονδήποτε τρόπο, της λαϊκής κυριαρχίας και των εξουσιών που απορρέουν από αυτή διώκεται μόλις αποκατασταθεί η νόμιμη εξουσία, οπότε αρχίζει και η παραγραφή του εγκλήματος.
4. Η **τήρηση** του Συντάγματος **επαφίεται στον πατριωτισμό των Ελλήνων**, που δικαιούνται και υποχρεούνται να αντισταθούν με κάθε μέσο εναντίον οποιουδήποτε επιχειρεί να το καταλύσει με τη βία.

Ειδική και έσχατη εγγύηση προστασίας: ‘δικαίωμα’ αντίστασης

- ❖ άρθρο 120 παρ 4 Σ = ακροτελεύτια διάταξη.
- ❖ η προστασία του Συντάγματος δεν μπορεί παρά να είναι, κατά πρώτο και κύριο λόγο, υπόθεση των Ελλήνων πολιτών και του ίδιου του λαού.
- ❖ η προστασία του επαφίεται:
 - ❖ στην πατριωτική συνείδηση των πολιτών και
 - ❖ εξαρτάται κυρίως από τη δημοκρατική τους εγρήγορση.

Ειδική εγγύηση προστασίας: ‘δικαίωμα’ αντίστασης

ως η άλλη όψη της συντακτικής εξουσίας

- ❖ Οι Έλληνες
- ❖ δικαιούνται και υποχρεούνται
- ❖ να αντιστέκονται
- ❖ με κάθε μέσο
- ❖ εναντίον οποιουδήποτε
- ❖ επιχειρεί να **καταλύσει** με τη βία το Σύνταγμα.
- ❖ Σύνταγμα = πολίτευμα.

Κατάλυση του Συντάγματος

- Όταν ανατρέπεται το πολίτευμα άμεσα ή έμμεσα ή
 - προσβάλλεται σοβαρά η μορφή του ή μια από τις οργανωτικές του βάσεις
 - μπορεί να επέλθει με επανάσταση ή πραξικόπημα και
 - να εκδηλωθεί με την αδυναμία λειτουργίας του ή με την εξουδετέρωση ή την παράλυση μιας από τις οργανωτικές βάσεις του.
- ⇨ *«πραγματική απώλεια της ισχύος του, που επέρχεται όταν εκμηδενιστεί η αποτελεσματικότητά του».*
- ⇨ Η αποτελεσματικότητά του χάνεται όταν η απλή παραβίαση των επιταγών του συντρέχει με την αδυναμία καθολικής ή μερικής εφαρμογής τους και επέλευσης των προβλεπόμενων κυρώσεων.
 - ⇨ Οι κυρώσεις για τους συνταγματικούς κανόνες ταυτίζονται με τις εγγυήσεις τηρήσεως τους.
 - ⇨ Η απώλεια ισχύος του Συντάγματος διαπιστώνεται με την αδυναμία λειτουργίας των προληπτικών και κατασταλτικών εγγυήσεων τηρήσεώς του.

Διάκριση κατάλυσης από παραβίαση

Παραβίαση	Κατάλυση
• Όταν αναιρείται ή αγνοείται περιστασιακά • και μεμονωμένα • το περιεχόμενο διάταξης ή διατάξεών του • χωρίς να αναιρείται ή να θίγεται η ισχύς τους.	• Αφορά το Σύνταγμα ή τη συνταγματική τάξη: – στο σύνολό της ή – σε μια βασική πλευρά της, • συνεπάγεται ανατροπή της συνταγματικής τάξης και • επέρχεται όταν συντρέχουν σωρευτικά τόσο: – παραβίαση του Συντάγματος όσο και – αδυναμία εφαρμογής του ή – αναίρεση της πραγματικής ισχύος του.

Έσχατη εγγύηση προστασίας: ‘δικαίωμα’ αντίστασης

- Αφορά την προστασία του Συντάγματος συνολικά,
- όχι η εγγύηση της μη παραβίασης συνταγματικών διατάξεων.
- Δεν ενεργοποιείται και δεν θεμελιώνει δικαίωμα αντίστασης:
 - κατά των αντισυνταγματικών νόμων ή
 - κατά αντισυνταγματικών ενεργειών των κρατικών οργάνων.
 - ☐ Τόσο τα κρατικά όργανα όσο και οι πολίτες δεν νομιμοποιούνται να μην εφαρμόζουν ή να μην συμμορφώνονται με νόμους που θεωρούν αντισυνταγματικούς.
- Αλλά μόνον όταν επιχειρείται να **καταλυθεί** το πολίτευμα με τη βία.

Δικαίωμα Αντίστασης

‘Δικαίωμα’ αντίστασης: χαρακτηριστικά

- **Δικαίωμα πολιτικό, απόρροια της λαϊκής κυριαρχίας.**
- Αναγνωρίζεται στους πολίτες ως μέλη μιας πολιτικής κοινότητας, δηλ
- στο Λαό συνολικά, ως ολότητα, και όχι στα άτομα, ξεχωριστά.
- Συλλογικό, δηλαδή πολιτικό δικαίωμα του Λαού.
- Λαός = φορέας κυριαρχίας.

Φύση 'δικαιώματος' αντίστασης

Βιβλιογραφία

Α. Μάνεση, Αι εγγυήσεις τηρήσεως του Συντάγματος, Αντ. Σάκκουλα, 1991.

<http://search.lib.auth.gr/Record/224784>

Α. Μανιτάκη, Κράτος Δικαίου και Δικαστικός έλεγχος της συνταγματικότητας, εκδ. Σάκκουλα Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 1994.

<http://search.lib.auth.gr/Record/223511>

Ν.Ι. Σαρίπολου, Πραγματεία του Συνταγματικού Δικαίου, β' εκδ. Αθήνησι: Τύποις Χ. Νικολαΐδου Φιλαδελφέως, 1874.

<http://search.lib.auth.gr/Record/428070>

Ν.Ι. Σαρίπολου, Πραγματεία του Συνταγματικού Δικαίου, Αθήνησι: Τύποις Χ. Νικολαΐδου Φιλαδελφέως, 1851. <http://search.lib.auth.gr/Record/1001372>

Κ.Χ. Χρυσόγονου, Συνταγματικό Δίκαιο, εκδ. Σάκκουλα Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2008. <http://search.lib.auth.gr/Record/962216>

Σημείωμα Αναφοράς

Copyright Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Λίνα Παπαδοπούλου
«Συνταγματικό Δίκαιο. Εγγυήσεις τήρησης και προστασίας του
Συντάγματος». Έκδοση: 1.0. Θεσσαλονίκη 2014. Διαθέσιμο από τη δικτυακή
διεύθυνση: <http://eclass.auth.gr/courses/OCRS222/>

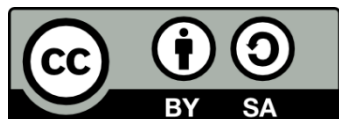

Σας ευχαριστώ για την προσοχή σας.

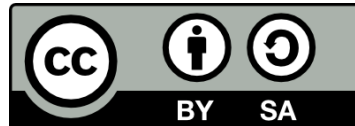
Λίνα Παπαδοπούλου

Αν. Καθηγήτρια Συνταγματικού Δικαίου
Τμήμα Νομικής Σχολής ΑΠΘ

Σημείωμα Αδειοδότησης

Το παρόν υλικό διατίθεται με τους όρους της άδειας χρήσης Creative Commons Αναφορά - Παρόμοια Διανομή [1] ή μεταγενέστερη, Διεθνής Έκδοση. Εξαιρούνται τα αυτοτελή έργα τρίτων π.χ. φωτογραφίες, διαγράμματα κ.λ.π., τα οποία εμπεριέχονται σε αυτό και τα οποία αναφέρονται μαζί με τους όρους χρήσης τους στο «Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων».

Ο δικαιούχος μπορεί να παρέχει στον αδειοδόχο ξεχωριστή άδεια να χρησιμοποιεί το έργο για εμπορική χρήση, εφόσον αυτό του ζητηθεί.

[1] <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/>

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

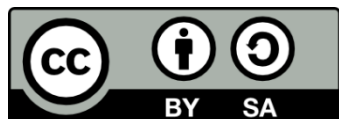
ΑΝΟΙΚΤΑ
ΑΚΑΔΗΜΑΙΚΑ
ΜΑΘΗΜΑΤΑ

Τέλος Ενότητας

Επεξεργασία: Βασιλική Κόκοτα

Θεσσαλονίκη, 21/05/2014

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Διατήρηση Σημειωμάτων

Οποιαδήποτε αναπαραγωγή ή διασκευή του υλικού θα πρέπει να συμπεριλαμβάνει:

- το Σημείωμα Αναφοράς
- το Σημείωμα Αδειοδότησης
- τη δήλωση Διατήρησης Σημειωμάτων
- το Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων (εφόσον υπάρχει)

μαζί με τους συνοδευόμενους υπερσυνδέσμους.

